

Lasten ja nuorten ääni kuuluu kaikille!

Toimintasuositus lasten ja nuorten osallisuuden ja osallistumisen
vahvistamiseksi

Toimintasuositus lasten ja nuorten osallisuuden ja osallistumisen vahvistamiseksi Lohjalla

Lapsiystävällinen Kunta -työ

2026

Sisällys

Osallisuuden vahvistaminen lasten ja nuorten elinympäristössä...	4
Osallisuus oikeutena	4
Kysykää suoraan!	5
Kannatti kertoa	6
Lohjalla kokeiltua ja havaittua.....	7
Skididialogi	7
Hyvinvointia yhdessä! -kyläillat.....	7
Nuorten vaikuttajapäivä	7
Kouluruokadiplomi	8
Osallistuva budjetointi.....	8
Tulevaisuustyöpaja.....	8
Oppilaskuntatyö.....	8
Lähteet	9

Osallisuuden vahvistaminen lasten ja nuorten elinympäristössä

Osana Lapsiystävällinen Kunta -työtä on kokeiltu erilaisia keinoja kuulla lasten ja nuorten näkemyksiä ja koostettu suositus lasten ja nuorten osallisuuden varmistamiseksi arkipäivän kohtaamisissa ja valinnoissa, palveluiden kehittämisessä ja poliittisessa päätöksenteossa. Suositus pohjautuu lasten ja nuorten näkemyksiin.

Osallisuus oikeutena

Lapsen oikeuksien yleisperiaatteet ovat oikeus elämään ja kehittymiseen, oikeus osallisuuteen, oikeus syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuteen ja lapsen edun ensisijaisuus. Lapsen etu muodostuu kaikkien lapsen oikeuksien kokonaisuudesta, eikä lapsen etu voi toteutua ilman osallisuutta. Oikeudenmukainen kunta tunnistaa asukkaidensa erilaisia tarpeita ja vastaa niihin.

Osallisuudessa tulee erottaa toisistaan yksittäisen lapsen oikeus tulla kuulluksi häntä koskevista asioista sekä lapsiryhmien oikeus tulla kuulluksi.

Lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa itseään koskevista asioista. Tämä oikeus on sekä yksittäisellä lapsella että lapsilla ryhmänä. Lapsen näkemyksen selvittäminen on myös osa lapsen edun arviointia. Lapsen näkemys tulee selvittää ja sille on annettava lapsen iän ja kehitystason mukainen painoarvo, jota tulee arvioida tapauskohtaisesti. Lapsen tulee saada kulloisestakin asiasta riittävät tiedot, jotta hän voi muodostaa näkemyksensä. Lapsella ei kuitenkaan ole velvollisuutta ilmaista näkemyksiään, vaan lapsi voi myös valita olla käyttämättä tätä oikeuttaan. (Lapsen oikeuksien sopimus 1991).

Osallisuuden ulottuvuudet:

- Arkinen osallistuminen ja vaikuttaminen arkipäivän kohtaamisissa ja valinnoissa.
- Osallistuminen palveluiden kehittämiseen ja hallinnollisiin prosesseihin.
- Edustuksellinen osallistuminen.

”Osallisuus on tunne ja kokemus siitä, että kuuluu johonkin yhteisöön ja kokemus mahdollisuuksista vaikuttaa ja ottaa osaa. (Kansallinen Lapsistrategia)

Kysykää suoraan!

Lapset ja nuoret arvostavat, että heidän näkemyksiään halutaan kuulla. He toivovat, että heiltä kysytään suoraan toiveita, kokemuksia ja mielipiteitä heille tärkeistä asioista. Lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa lapsia koskevissa asioissa. Ne liittyvät muihinkin asioihin kuin kouluun, varhaiskasvatukseen tai harrastuksiin. Lasten tulevaisuutta koskevat monet poliittiset päätökset esimerkiksi ilmastoon tai turvallisuuteen liittyen.

Mennään lasten ja nuorten luo!

Lapsia ja nuoria voi kohdata heille luontevissa ympäristöissä. Lasten ja nuorten näkemyksiä voi kartoittaa edustuksellisten rakenteiden kautta. Lohjalla tällaisia kaupunkitasoisia rakenteita ovat nuorisovaltuusto, varttivaltuusto ja seurakunnan nuorten hallitus ja oppilaitoskohtaisena oppilaskuntatoiminta. Nuorisovaltuuston suora aloiteoikeus kaupunginvaltuustoon toi kaivatun vaikutusmahdollisuuden nuorille (2025), ja Varttivaltuuston aloitteet päätöksentekoon tehdään koulujen aloitetaulujen pohjalta.

Lohjalla toimii myös erilaisia yksikkökohtaisia osallisuusrakenteita, joissa on mahdollisuus vaikuttaa vapaa-aikaan, opiskeluun ja koulunkäyntiin liittyviin asioihin. Perusopetuksen vakiintuneita rakenteita ovat mm. kestävän kehityksen tiimit/kierrätystiimit/ Grön Flag -sertifikaatti, tukioppilastoiminta, oppilasagenttitoiminta ja välituntiliikuttajat. Lukion opiskelijaparlamentti käsittelee ajankohtaisia nuorten elämään ja opiskeluun vaikuttavia asioita ja nuorisotalotoimikunnissa pääsee vaikuttamaan asuinalueensa nuorten vapaa-ajanviettoon liittyviin asioihin. Alle kouluikäisten lasten osallisuutta edustaa mm. lapsipalaverit varhaiskasvatusyksiköissä.

Luontevin tapa saavuttaa useamman lapsen ja nuoren ääni ja välttää joidenkin ryhmien syrjäyttämistä on kuulla erilaisia lapsiryhmiä. Lapsiryhmillä voidaan tarkoittaa monenlaisia ryhmiä, kuten päiväkotiryhmää, koululuokkaa, vammaisia lapsia, samalla asuinalueella asuvia lapsia tai yhdessä harrastavia lapsia.

Nuorten toivomat someympäristöt tavoittavat hyvin myös niitä, joiden ääni ei välttämättä tule muutoin kuulluksi. Tällaisina mainitaan mm. TikTok, Instagram ja Snapchat.

Lasten ja nuorten osallisuus voi toteutua monin eri tavoin asian luonteesta riippuen. Hyväksi on koettu erilaiset kohtaavat tapaamiset kuten Varttivaltuuston kyselytunti, koululuokan tai -luokkien kanssa toteutuvat työpajat ja eri ryhmistä osallistujat kokoavat teematyöpajat. Lapsilta ja nuorilta voi pyytää kannanottoja tai lausuntoja päätettäviin tai kehitettäviin asioihin.

Myös kyselyihin vastaaminen nähdään hyvänä tapana kertoa näkemyksistään, kun sen vaikutukset ovat nähtävissä kuten esimerkiksi kouluruokakyselyssä tai harrastuskyselyssä.

Kyselyihin vastaamisessa avainasemassa on aikuisen toiminta, esim. harrastuskyselyyn ja perusopetuksen hyvinvointikyselyyn vastaaminen opettajajohtoisesti näkyy korkeina vastausprosentteina. Äänestys koetaan ketteränä tapana vaikuttaa, kun vaihtoehdot ovat selvillä.

Alle 18-vuotiaiden lasten ryhmä on monenkirjava, vauvasta aikuisuutta lähestyvään nuoreen, joiden arjen todellisuutta värittää monenlaiset asiat. Osallisuus kuuluu myös heille, jotka eivät pysty ilmaisemaan itseään esimerkiksi puhuen, kirjoittaen tai suomen kielellä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että myös haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten oikeus osallisuuteen toteutuu esimerkiksi kuvatuella ja eri kielillä.

Kannatti kertoa

Aikuisilla on merkittävä rooli lasten osallisuuden vahvistamisessa. Turvallinen ympäristö ja kannustava ilmapiiri ovat avainasemassa. Lapsi ja nuori, jota arjessa kuullaan, rohkenee kertoa näkemyksistään ja kokemuksistaan. Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus tulla tunnustetuksi omana itsenään ja arvokkaana osana yhteisöään. Joistakin asioista on helpompi kertoa näkemyksiään tutulle aikuiselle, ja joissakin asioissa on paikallaan käydä vuoropuhelua esim. viranhaltijoiden ja päättäjien kanssa. Me aikuiset viestimme lapsille ja nuorille, että jokaisen näkemys merkitsee ja ansaitsee tulla kuulluksi.

Oikeus osallisuuteen kuuluu kaikille, ja erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsiin ja nuoriin, joiden on eri syistä vaikea tuoda näkemyksiään esiin. Mahdollisuudet vaikuttaa yhteisiin asioihin ja kokemus siitä, että näkemykset otetaan huomioon kannustavat osallisuuteen. Esimerkiksi perusopetuksen hyvinvointikyselyssä vastanneen oppilasryhmän opettajan mahdollisuus tarkastella ryhmänsä vastauksia yhdessä oppilaiden kanssa tarjoaa mahdollisuuden vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa välittömästi. Eri kyselyiden käsittely yhdessä lasten ja nuorten kanssa on tärkeää, jotta syntyy kokemus osallisuudesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa.

Osallisuuden prosessi:

- **Varmista**, että lapset ymmärtävät, mistä itse asiassa on kyse.
- **Kerro**, kuka on kutsunut heidät mukaan ja miksi.
- **Selvitä** heille, mikä on heidän tehtävänsä ja mitä heiltä odotetaan. Sitoudu siihen, että heitä todella kuunnellaan.
- Tämän tehtyäsi **kysy**, ketkä haluavat osallistua, ja ota mukaan kaikki vapaaehtoiset. Jos joku ei halua, älä pakota äläkä maanittele.
- **Tiedota** prosessin etenemisestä ja näkemysten huomioimisesta kaikille mukana olleille.

*Ennakkovaikutusten arvioinnin valmistelija vastaa siitä, että kuntalaiset ja erityisesti valmisteluvaiheessa osallistuneet saavat tiedon päätöksestä saavutettavasti, esimerkiksi lapset ikätasonsa mukaisella tavalla.
(Ennakkovaikutusten arvioinnin Lohjan malli 2025).*

Lohjalla kokeiltua ja havaittua

Vuosina 2023 – 2025 on kokeiltu ja arvioitu lasten ja nuorten kanssa erilaisia osallisuutta vahvistavia keinoja osana Lapsiystävällinen Kunta -kehittämistyötä. Osa niistä on vakiintunut käytännöksi.

Skidialogi

- Skidialogi on Lahdessa kehitetty, Erätauko-keskusteluun pohjautuva lapsille ja nuorille suunnattu rakentavan keskustelun malli. Skidialogi kokoaa lapset, nuoret ja heidän parissaan toimivat ja asioista päättävät aikuiset tasavertaisina rakentamaan yhteistä ymmärrystä dialogin äärellä. Tavoitteena on kuulla erilaisia ajatuksia ja kokemuksia käsiteltävästä aiheesta ja sitä kautta lisätä yhteistä ymmärrystä. Skidialogin tavoitteena on antaa lapsille ja nuorille aito mahdollisuus tulla kuulluiksi, kerätä käytännönläheisiä ideoita päätöksenteon tai kehittämistyön tueksi ja vahvistaa osallisuutta, dialogia ja vaikuttamisen taitoja.
- Lohjalla on hyödynnetty skidialogiin pohjautuvaa dialogia syksyllä 2024 älylaitteiden käytön ohjeistuksen laadinnan tukena ja syksyllä 2025 ilmastosuunnitelman laadinnan tukena. Lapset ja nuoret kokivat osallistumisensa skidialogiin valtaosin hyödylliseksi ja mielekkääksi. Keskustelut toivat esiin lasten ja nuorten näkemyksiä monipuolisesti, ja mahdollistivat kaikkien osallisuuden ja osallistumisen antaen äänen kaikenlaisille ryhmille.

Hyvinvointia yhdessä! -kyläillat

- Vuosien 2023-2025 aikana eri asuinalueilla järjestettiin alueen asukkaille kohtaavia iltoja, joissa esiteltiin sivistyspalveluita, keskusteltiin asukkaille merkityksellisistä asioista ja nautittiin musiikkiesityksestä. Kyläiltojen tavoitteena oli vahvistaa kuntalaisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta niin arjessa kuin päätöksenteossa.
- Iltoihin osallistuneiden lasten kokemus on ollut kannustava vastaavanlaisten järjestämiseksi lapsille ja nuorille luontevissa tiloissa. Osallisuus oman asuinalueen kehittämisessä nähdään tärkeänä. Merkittävä menestystekijä lasten innostamiseksi paikalle on ollut paikallisen nuorisotyön panos. Kyläiltojen nimi tulisi muuttaa lapsia ja nuoria mukaan kutsuvammaksi.

Nuorten vaikuttajapäivä

- Lohjan nuorisovaltuusto on järjestänyt Nuorten Vaikuttajapäivän kaikille yhdeksäsluokkalaisille ja nuorten asioista kiinnostuneille vuosina 2024 ja 2025. Tavoitteena on saada nuorten ääni paremmin kuuluviin päätöksenteossa.
- Palautteen mukaan yhteiset dialogit/ tapahtumat ajankohtaisista asioista koetaan hyvänä, päivää toivotaan ehdottomasti järjestettäväksi vuosittain! Se sopii hyvin myös toisen asteen opiskelijoille, 14-15-ikävuodesta ylöspäin. Paneelikeskustelu on koettu kiinnostavana, se antaa paljon tietoa päätöksenteosta ja kotikaupungin kehittämisestä.

- Osa demokratiakasvatusta vuosittain toteutuvana. Oppilaiden mahdollisuudet osallistumiseen koulupäivän aikana on varmistettava perusopetuksen vuosikelloon.

Kouluruokadiplomi

- Kouluruokadiplomi® on tunnustus, jonka koulut voivat saada ravitsemuksellisesti, kasvatuksellisesti ja ekologisesti kestävän kouluruokailun edistämisestä. Diplomin tavoitteena on nostaa kouluruokailun arvostusta ja tehdä siitä näkyvä osa koulun yhteistä toimintaa.
- Kouluruokadiplomin voi saada koulut, joiden kouluruoka- ja siivoustyöryhmissä on työstetty asioita riittävälle tasolle. Ryhmässä on mukana edustuksellisesti oppilaat (2 oppilasta/ luokka), rehtori, opettajat, ruoka- ja siivouspalvelut ja kouluterveydenhuolto.
- Kehittämistyöryhmiin osallistuneiden oppilaiden palaute on ollut positiivista. He kokevat tärkeäksi ja hyväksi, että saavat olla mukana kehittämässä kouluruoka-asioita ja että heidän ääntään kuullaan. Samalla he oppivat myös palautteen antoa ja asioiden syvällisempää pohdintaa.

Osallistuva budjetointi

- Miten sinä kehittäisit Lohjaa 50 000 eurolla? Osallistuva budjetointi mahdollistaa lapsille ja nuorille suoran vaikutusmahdollisuuden siihen, miten julkisia varoja käytetään. Asukkaiden ehdotuksista muodostetaan lopulliset ideat, joista äänestetään. OsBu-prosessiin on luotu lapset ja nuoret myös ryhmätasolla osallistavat rakenteet.
- Osallistuvan budjetoinnin äänestyksen tulosten toteuttaminen aktivoi parhaimmillaan lapsia ja nuoria vaikuttamaan ympäristönsä asioihin. Lapsille ja nuorille on tärkeää, että äänestysvaiheessa on saatavilla mahdollisimman konkreettisesti tietoa, minkälaisilla ratkaisuilla ehdotus voi toteutua (mitä kyseisellä summalla saa).

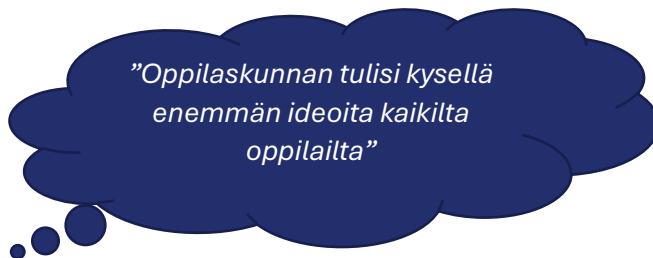
Tulevaisuustyöpaja

- Tulevaisuustyöpaja/ -verstaas tarjoaa osallistujille mahdollisuuden tuoda näkemyksensä suunnittelijoiden ja asiantuntijoiden avuksi eri toteuttamisvaihtoehtoihin kaupunkikehittämisessä. Lohjalla työtapa on käytetty asukkaiden osallistamiseksi kaupunkikeskustan kehittämisessä. Työpajaan kuuluu ongelmavaihe, ideointivaihe ja todellistamisvaihe.
- Lohjalla lapset ja nuoret kokivat työpajan mielekkäänä tapana vaikuttaa ympäristönsä kehittämiseen. Kynnys esittää kaikenlaisia ideoita on matala, ja työtapa soveltuu hyvin kaiken ikäisille yhdessä. Kaikki saavat äänensä kuuluviin, ja yhteisymmärrystä rakennetaan äänestyksen avulla.

Oppilaskuntatyö

- Hyvinvoiva kouluyhteisö rakentuu myönteisestä, turvallisesta ja osallistavasta toimintakulttuurista. Oppilailla ja opiskelijoilla on oikeus tulla kuulluiksi ja vaikuttaa omaa arkeaan koskeviin asioihin. Oppilaskunnan toiminta vahvistaa osaltaan oppilaiden osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia.

- Lapset ja nuoret toivovat, että oppilaskunnan hallitus toisi enemmän kaikkien oppilaiden ääntä kuuluviin ja oppilaskunnan hallituksen valitsemiskriteerit tukisivat paremmin vaikuttamistyötä. Oppilaskuntatyö halutaan myös sitoa vahvemmin osallisuusrakenteisiin ja kehittää esim. nuorisovaltuuston ja oppilaskuntien pyöreän pöydän toimintamallia Espoon mallin mukaisesti.

Lähteet

Yhteinen tiedonkeruu kokoaa Lohjan kaupungin Intranettiin eri ikäisten kuntalaisten ääntä esiin tuovat toteutuneet ja tulevat tiedonkeruut sekä päätösten vaikutusten arvioinnit.

Lapsiystävällinenkunta.fi -sivusto tarjoaa tietoa ja materiaalia lapsen oikeuksien edistämiseksi kunnassa.

Lapsen oikeudet – osallisuus ja osallistuminen -koulutus johdattaa ammattilaisia pohtimaan sitä, kuinka he voivat tukea tukea lasten ja nuorten oikeutta osallistua (eOppiva).

Lapsen oikeudet - myös haavoittuvassa asemassa oleva lapsi on elämänsä pääosassa -koulutus lisää osaamista, kuinka voit omassa roolissasi ammattilaisena edistää haavoittuvassa asemassa ja syrjinnän vaarassa olevien lasten oikeuksien toteutumista (eOppiva).

Lapsilta opittua -sivusto antaa äänen lapsille sekä innostaa aikuisia ja ammattilaisia toimimaan yhdessä lasten kanssa monenlaisissa tilanteissa ja ympäristöissä (Pelastakaa lapset ry).

Pienten lasten turvallinen osallisuus -julkaisussa tarkastellaan pienten lasten osallisuutta eri näkökulmista (Lastensuojelun Keskusliitto).